

Elvándorló fiatalok? Migrációs tervek a magyarországi 18–40 évesek körében

Az utóbbi időben fokozott érdeklődés övezi az elvándorlással, elvándorlási szándékokkal kapcsolatos kutatások eredményeit, a külföldre készülő fiatalok magas aránya sokak számára aggodalomra ad okot. Keveset tudunk viszont arról, hogy az elvándorlási szándékok milyen mértékben takarnak valódi, komoly terveket. A Népeség tudományi Kutatóintézet közel 1500 fő megkérdezésével végzett kutatásának első eredményeiből megtudjuk, hogy a 18–40 évesek körében milyen mértékű a komoly migrációs tervekkel rendelkezők aránya, és a fiatalok mely csoportjait vonzza leginkább a külföldi élet lehetősége.

Magyarország kelet-közép-európai összehasonlításban nem tartozik a jelentős elvándorlással jellemezhető országok közé: az elmúlt évtizedben mind a külföldön szerencsét próbálók számát, mind a kibocsátó népességhez viszonyított arányát tekintve elmaradt a régió legtöbb országához képest. Az EU-s csatlakozást a várakozások ellenére nem követte az elvándorlás jelentős növekedése, a Magyarországgal egy időben belépő országok többségéből (és a 2007-ben csatlakozó Romániából és Bulgáriából is) számottevően nagyobb kivándorlási hullám indult. Változás mutatkozott azonban a migráció irányában, ugyanis a hagyományos célszágok (Németország és Ausztria) mellett a munkaerőpiacát azonnal megnyitó Egyesült Királyság és Írország vonzása is erősödött. Fordulatot a 2000-es évek vége hozott, amikor a hazai munkaerőpiac beszűkülése és a gazdasági mutatók romlása mellett növekedni kezdett az országot elhagyók száma, majd a német és osztrák munkaerő-piaci korlátozások felszámolásával 2011-től a folyamat felgyorsult. Az elvándorlók pontos száma nem ismert, azonban a növekedés jól látszik az európai célszágok tükröstatistikáiban is (amelyek csak a hivatalosan bejelentett bevándorlókat tartalmazzák): míg 2006-ig 30 ezer fő alatt volt az Európai Gazdasági Térség országaiba évente bevándorló magyarok száma, 2011-ben elérte a 60 ezer főt, 2012-ben pedig már a 80 ezret is megközelítette.

Az utóbbi években az elvándorlás kérdése egyre nagyobb figyelmet kapott nemcsak a médiában, de a különböző tudományos műhelyekben is. A KorFa 2013/3-as számában a Népeség tudományi Kutatóintézet egy új módszertanon alapuló becslést tett közzé a magyarországi lakcímmel rendelkező és tartósan külföldön tartózkodó 18–49 évesek számáról. A SEEMIG projekt keretében készült pilot-kutatás pedig másfajta eljárással, a kibocsátó háztartások révén gyűjtött adatokat

a háztartáshoz kapcsolódó, külföldön élő személyekről (lásd: <http://www.demografia.hu/index.php/kutatasok/seemig>).

Az elvándorlási trend változását a migrációs szándékok, tervek előfordulását mérő úgynevezett migrációs potenciál vizsgálatok is tükrözik: a 2000-es években a TÁRKI mérései szerint megnőtt a migrációt tervezők aránya, és különösen 2010-től figyelhető meg jelentős növekedés, főként a hosszú távú külföldi munkavállalást tervezők arányában. Az emelkedő trend 2012-ben érte el a csúcspontját, amikor a magyarországi felnőtt népesség egyötöde (19%) tervezett valamilyen típusú migrációt (rövidebb vagy hosszabb külföldi munkavállalást vagy kivándorlást).¹ 2013 januárjában a halmozott migrációs potenciál (a háromfajta migrációs terv együttes aránya) enyhe csökkenés után 16% volt a teljes népesség, és 33% a 18–40 évesek körében. Tehát miközben az elmúlt években egyre többen elhagyták az országot, az itthon lévők között továbbra is sokan vannak – különösen a fiatalabb korosztályokban –, akik tervezik a migrációt.

Bár a migrációs tervek nem minden esetben valósulnak meg, és a migrációs potenciál nem tekinthető a migrációs folyamatok pontos előrejelzőjének, számos eddigi – a világ különböző pontjain végzett – vizsgálat arra a következtetésre jutott, hogy a migrációs szándékok a későbbi migráció fontos indikátorai, és a migrációs tervekkel rendelkezők közt nagyobb az ideiglenesen vagy végleg külföldre költözők aránya. A migrációs potenciál vizsgálatok továbbá fontos ismeretekkel szolgálhatnak a későbbi migránsok összetételéről, motivációiról, migráció előtti helyzetéről is, különösen abban az esetben, ha sikerül a valódi, „komoly” migrációs szándékot (is) megragadni.

2013. április és július között a Népeség tudományi Kutatóintézet felmérést készített a magyarországi 18–40 éves népesség migrációs szándékainak, terveinek feltárása céljából.²

¹ Ez az arány a TÁRKI vizsgálatai szerint az 1990-es években mindössze 5–6% körüli volt, és a 2000-es évek elején 10% körül mozgott.

² A felmérés a 101458 PD számú OTKA kutatás keretében készült. Az adatgyűjtést a TÁRKI végezte a 18–40 évesek országos reprezentatív mintáján, négy egymást követő Omnibusz hullámban. A teljes minta elemszáma 1464 fő, és nem, kor iskolai végzettség és településtípus szerint reprezentálja az említett népességet.

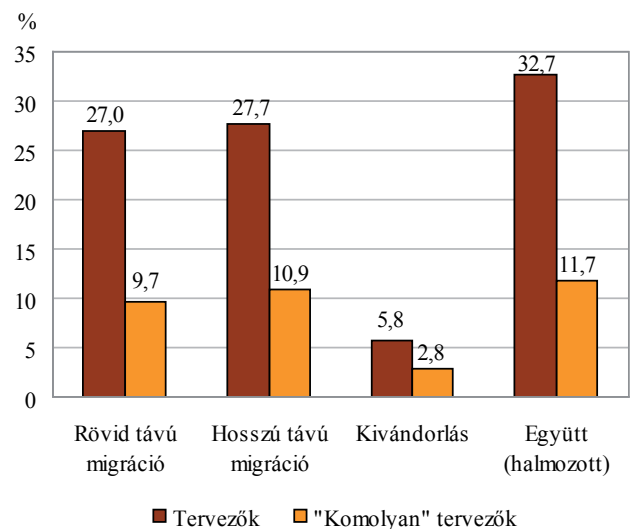
A *Migrációs tervek Magyarországon a 18–40 évesek körében* című vizsgálat célja az volt, hogy az adott népességen belül a különböző időtávú és motivációjú migrációs tervek előfordulása mellett a migrációs szándékok hátterét és komolyságát is felmérje. A potenciális migránsok körében részletesen vizsgáltuk a tervezett migráció célországát, tervezett időpontját, megvalósításának vélt valószínűségét, motivációit, a migrációra való felkészülés céljából már megtett lépéseket, illetve beruházásokat (nyelvtanulás, információszerzés, külföldi álláskeresés stb.), a külföldön tervezett munkával kapcsolatos elképzeléseket (a munka jellegét, a remélt és a minimálisan elvárt bér mértékét), a migrációval kapcsolatos várakozásokat. A különböző szűrési technikák alkalmazásával a migrációt tervezők sokaságából (arányuk jelenti a *nyers migrációs potenciált*) elkülöníthetők azok, akik nem csak fontolgatják a migrációt, hanem határozott és konkrét tervekkel, elképzelésekkel rendelkeznek annak megvalósításáról, esetleg már meg is tették az első lépéseket. E csoport aránya a vizsgált népességben az úgynevezett *tisztított migrációs potenciált* mutatja, amely feltehetően pontosabb képet nyújt a várható migráció mértékéről és összetételéről, ugyanis e csoport tagjai vélhetően nagyobb valószínűséggel fogják megvalósítani migrációs terveiket.

A vizsgálat a migráció időtávja szerint megkülönböztette a rövid távú (pár hetes vagy hónapos), a hosszú távú (néhány éves) és a végleges migrációra vonatkozó terveket, továbbá a munkavállalási célú migráció mellett az egyéb (pl. tanulási) célú migrációs tervekre is rákérdezett. A válaszok alapján a 18–40 évesek 27%-a tervezi rövid távra, 28%-a hosszú távra, 6%-a pedig végleg elhagyni az országot. A *halmozott migrációs potenciál* (a legalább egyik fajta migrációt tervezők aránya) 33%, azaz minden harmadik 18–40 éves tervezi, hogy hosszabb-rövidebb időre külföldre költözik. Ez különösen annak fényében magas arány, hogy az előbbieken említett, a tartósan külföldön tartózkodók számáról készült becslés alapján az állandó lakhellyel rendelkező 18–40 éves magyar állampolgárok mintegy 8,1%-a 2012 és 2013 fordulóján már külföldön tartózkodott, tehát a korcsoport körülbelül ekkora hányadának – bár Magyarországon lakcímmel rendelkezett – esélye sem volt bekerülni a pár hónappal későbbi reprezentatív felmérés mintájába (amely a nem intézményi háztartásban élő magyarországi lakóhellyel rendelkezők valószínűségi mintája volt).

A migrációs szándékot megfogalmazók a döntéshozási folyamat különböző szakaszában vannak: jelentős részük (43%) még csak fontolgatja a migrációt, 38%-uk állította, hogy komolyan foglalkozik vele, 19%-uk viszont már meghozta a döntést. A kivándorlást tervezők körében a gondolattal komolyan foglalkozók, illetve a döntést már meghozók aránya jóval nagyobb (49%, illetve 26%). Ha a migráció tervezett időpontját nézzük, a tervezők egynegyede még az idén, további 44%-a pedig egy-két éven belül tervez külföldre menni – és ebben nincs jelentősebb eltérés a különböző időtávra tervezők közt. A migrációs tervek komolyságát a megvalósításuk vélt valószínűsége is tükrözi: a tervezők egynegyede tartja egészen biztosnak (23%), egyharmada nagyon valószínűnek (34%), és további 37%-uk inkább valószínűnek, hogy tervét megvalósítja. A megvalósítással kapcsolatos kételyeit csupán a tervezők 7%-a fogalmazta meg.

Ha a migrációt „komolyan” tervezők csoportjába azokat soroljuk, akik – bármilyen időtávra és bármilyen céllal is tervezzenek – saját bevallásuk szerint komolyan gondolkodnak rajta vagy már meghozták a döntést, még az idén vagy egy-két éven belül terveznek külföldre menni, továbbá tervük megvalósítását egészen biztosnak vagy nagyon valószínűnek vélik, akkor az összes tervező 36%-a tekinthető „komoly” tervezőnek, a teljes 18–40 éves népességen belül pedig 12%-ot tesz ki az arányuk.

1. ábra A migrációt általánosan tervezők és „komolyan” tervezők aránya a 18–40 éves népességen belül a migráció időtávja szerint, %

A „komolyan” tervezők aránya a kivándorlási tervekkel rendelkezők körében a legnagyobb (46%), ugyanakkor kiugróan magas (67%) azok körében, akiknek már van korábbi migrációs tapasztalatuk és jelenleg is szándékukban áll külföldre menni. A „komoly” tervek a már megtett előkészületekben is tükröződnek: míg a komolyan tervezők 84%-a tájékozódott már a külföldön tartózkodás, 85%-a pedig a külföldi munkavállalás feltételeiről, továbbá 58%-uk lakhatási lehetőségeket, illetve 57%-uk álláshirdetéseket nézegetett, a kevésbé komolyan tervezőknél ezek az arányok 63% és 61%, valamint 25% és 42%. Az előbbi csoport 51%-a már jelentkezett is külföldi munkára, míg az utóbbi csoportban ez az arány mindössze 16%. Jól látható, hogy az általánosabb előkészületeket a kevésbé komolyan tervezők jelentős hányada is megtette, azonban a konkrét lépésekre (mint például szállás-keresés vagy munkára való jelentkezés) többségüknél még nem került sor.

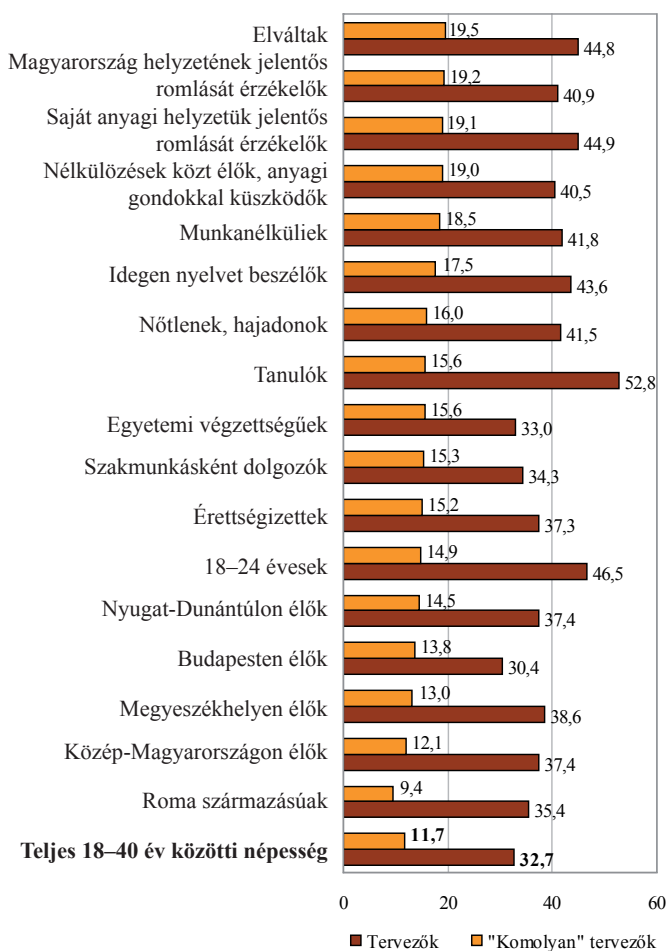
A migrációs potenciál irányát tekintve összességében továbbra is Ausztria és Németország a legnépszerűbb célországok (mindkettő az összes említés 22–23%-ában szerepel), de Nagy-Britannia is alig marad el tőlük (20%). Első helyen azonban leginkább Ausztriát említik (30%) – mindhárom időtáv esetében –, Németország jóval kisebb arányban jelenik meg első említésként (23%), és hasonló arányban Nagy-Britannia is (21%). Az említett három ország az összes említés közel kétharmadát (64%), míg az első helyen történő említés háromnegyedét (74%) adja, tehát a potenciális

migráció továbbra is erőteljesen koncentrálnak a két hagyományos, illetve a munkaerőpiacát elsők közt megnyitó „új” célszámra.

A „komolyan” tervezők esetében a célszámok tekintetében nincs jelentős eltérés: alig kisebb a három fő célszám „súlya” (72%-ot tesznek ki az első és 63%-ot az összes említésben), ugyanakkor a skandináv és az észak-amerikai országok csoportja, valamint Írország valamelyest jobban kivehető a „komolyan” tervezők mentális térképén.

A migrációs potenciál alapján a migráció várható trendjének és irányának alakulása mellett az elvándorlók összetételére is következtetni lehet. Ebből a szempontból figyelmet érdemel, hogy melyek azok a demográfiai és társadalmi csoportok, amelyekben az átlagosnál magasabb a migrációs hajlandóság, van-e eltérés a különböző időtávú tervekkel rendelkezők közt, és különösen az, hogy milyen csoportokból kerülnek ki elsősorban a „komolyan” tervezők.

2. ábra A migrációt átlagosnál nagyobb arányban tervező csoportok (%)

A háromféle időtávú migrációs tervet összesítő halmozott migrációs potenciál – mint arra korábbi vizsgálatok is rámu-

tattak³ – különösen magas a fiatalabb népesség körében: míg a 18–40 évesek egyharmada, a 18–24 évesek 47%-a tervez valamilyen migrációt. Főleg a rövid és hosszú távú migrációt tervezők vannak jóval átlag feletti arányban a legfiatalabb korcsoportban, míg a végleges kivándorlást az átlagosnál (5,8%) valamivel többen tervezik a 30–34 évesek körében (7,6%). Migrációs terveket szövöget a 18 év feletti tanulók 53%-a is, és ezek nem elhanyagolható része tanulmányi célú, ugyanis körükben 23,5%-ot tesz ki a külföldi továbbtanulást tervezők aránya.

A tervezők és a „komolyan” tervezők társadalmi bázisát tekintve megállapítható, hogy azokban a csoportokban, amelyekben a nyers migrációs potenciál – azaz a tervezők aránya – átlag feletti, többnyire a „komolyan” tervezők aránya is magasabb az átlagosnál, ugyanakkor vannak kivételek, így például a roma származásúak, a Közép-Magyarországon és a megyeszékhelyeken élők, akik bár az átlagosnál nagyobb mértékben terveznek migrációt, a „komolyan” tervezők aránya nem kiugró körökben. Másfelől pedig miközben az egyetemi végzettségűek, valamint a Budapesten élők nyers migrációs potenciálja átlagos, illetve attól elmarad, a „komolyan” tervezők kissé átlag feletti arányban jelennek meg e csoportokban. Összességében a tisztított migrációs potenciál – azaz a „komolyan” tervezők aránya – azokban a társadalmi csoportokban a legnagyobb, ahol a migrációnak, az „új élet kezdésének” kényszere – a jelenlegi élethelyzetből fakadóan – nagy. Ezek: az elváltak, az ország, illetve a saját helyzetük jelentős romlását érzékelők, a nélkülözések között élők, illetve anyagi gondokkal küszködők, a munkanélküliek. Ugyanakkor az átlagosnál magasabb a „komolyan” tervezők aránya azokban a csoportokban is, amelyek olyan erőforrásokkal, tőkével rendelkeznek, ami a migráció „sikerét” növelheti: idegen nyelvet beszélők, egyetemi végzettségűek, érettségizettek, szaktanácsadók, fiatalok. A korábbi migrációs tapasztalat, valamint a külföldön élő kapcsolatszemély jelentősen növeli mind az általános tervek, mind a „komoly” tervek esélyét. Azoknak, akik már éltek (15 éves koruk óta legalább három hónapig folyamatosan) vagy dolgoztak (legalább egy hónapig) külföldön, a kétharmada tervez újabb migrációt, és 45%-uk tekinthető „komoly” tervezőnek. Külföldön élő kapcsolatszemély megléte esetén – attól függően, hogy rokonról, barátáról vagy ismerősről van-e szó – 49 és 56% között mozog a tervezők aránya, továbbá 20 és 26% között a komoly tervezőké.

Ha megvizsgáljuk, hogy a kérdezettek mekkora hányadának volt korábbi migrációs tapasztalata, kiderül, hogy 7%-uk élt, illetve 9%-uk dolgozott már (vagy jelenleg is dolgozik) külföldön. A korábbi migrációs tapasztalatot és a jelenlegi migrációs terveket együtt tekintve elmondható, hogy a ténylegesen (nem csupán lakcím szerint) az országban tartózkodó 18–40 éves népesség 36%-a már élt/dolgozott külföldön, vagy tervezi a migrációt, és ugyanez az arány 48%-ot tesz ki a 18–24 évesek körében. Bár feltételezzük, hogy a migrációs tervek nagyobb valószínűséggel, illetve hamarabb valósulnak meg a „komolyan” tervezők körében, nem

³ A minta leszűkítését a 18–40 évesekre az eddigi mérések is azt mutatták, hogy a 40 év felettiéknél a migrációt tervezők aránya már jelentősen visszaesik.

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

A 2013 áprilisa és májusa között készült Eurobarometer adatfelvétel során az Európai Unió egész területén, a teljes felnőtt népesség (tehát nem csak a 18–40 évesek) körében vizsgálták, hogy milyen migrációs tapasztalattal rendelkeznek, és milyen munkavállalási célú migrációs hajlandóságot mutatnak.

Az eredményeket országok szerint bontva megfigyelhető, hogy a környező országokhoz viszonyítva a magyarok migrációs tapasztalata kifejezetten alacsony mértékű: 3%-uk állította, hogy korábban dolgozott legalább 6 hónapig az EU valamely másik tagállamában, további 3%-uk jelenleg is dolgozik ilyen formában. Ennél alacsonyabb értéket mértek Csehországban, de jóval magasabb arányban rendelkeznek migrációs tapasztalattal például a románok, a lengyelek, a szlovákok és az osztrákok is (összesen 12–13%-uk dolgozott vagy dolgozik

jelenleg is másik EU-tagországban). Ezzel szemben a külföldi munkavállalási tervek tekintetében Magyarország immár az élmezőnyhöz közelít a környező országokhoz viszonyítva: a válaszadók 32%-a megfontolná, hogy a következő 10 évben munkát vállaljon az EU egy másik tagállamában. Ez az arány magasabb, mint a visegrádi országok, Ausztria vagy Románia hasonló értékei, de nem éri el a volt jugoszláv tagállamokban mért értéket.

Érdekesként említendő, hogy míg a teljes EU válaszadóinak 50%-a, a magyarok 82%-a említette a külföldi munkavállalás okaként a jobb fizetéseket. A külföldön munkát vállalni nem akarók esetében a munkavállalás akadályaként a nyelvtudás hiánya tűnik specifikus magyarországi oknak: míg EU-s szinten a külföldi munkavállalásról lemondók 20%-a nevezte meg, Magyarországon 36%-uk.

Migrációs tapasztalatok és külföldi munkavállalási tervek Magyarországon, a szomszédos EU tagállamokban, és a visegrádi országokban, 2013 április-május, teljes népesség (%)

Ország	Korábban dolgozott, vagy jelenleg dolgozik másik EU tagállamban	Megfontolná, hogy az elkövetkezendő 10 évben munkát vállaljon más EU tagállamban
Magyarország	6	32
Ausztria	13	12
Csehország	4	14
Horvátország	9	43
Lengyelország	12	23
Románia	12	21
Szlovákia	13	29
Szlovénia	7	39

Forrás: Special Eurobarometer 398 adatfelvétel, 2013. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_special_399_380_en.htm#398

állítható, hogy a kevésbé komolyan tervezők (sőt akár a jelenleg nem tervezők) esetében a migrációra a későbbiekben – ha a kényszerek erősödnek, vagy például a migrációs kockázatát csökkentő kapcsolathálók növekednek – nem kerül sor.

Gödri Irén godri@demografia.hu

Feleky Gábor Attila feleky@demografia.hu

Tisztelt Olvasók! A KorFa korábbi számai letölthetők a www.demografia.hu oldalról.

A kiadvány szövege és ábrái **továbbszerkeszthető formátumban** igényelhetők Kapitány Balázs szerkesztőtől a kapitany@demografia.hu e-mail címen.

KorFa – népesedési hírlevél

Szerkesztő: Kapitány Balázs kapitany@demografia.hu

Kiadó: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet

Cím: 1024 Budapest, Buday László utca 1-3.

Terjesztő: Várnainé Anek Ágnes anek@demografia.hu

Telefon: 06-1-345-6557 Fax: 06-1-345-1115

3. ábra Korábbi migrációs tapasztalattal és/vagy migrációs tervekkel rendelkezők a 18–40 évesek körében

